

Tomasz Drabowicz

Uwarunkowania poglądów pracowników powiatowych instytucji kultury na temat wykluczenia z instytucjonalnego uczestnictwa w kulturze

Praktyka działania instytucji kultury a przełamywanie barier dostępu

KONTEKSTY

Tomasz Drabowicz

Uwarunkowania poglądów pracowników powiatowych instytucji kultury na temat wykluczenia z instytucjonalnego uczestnictwa w kulturze

Wprowadzenie

Analizy ilościowe przedstawione w tym rozdziale mają odpowiedzieć na pytanie, jakiego rodzaju czynniki determinują opinie respondentów na temat wykluczenia z instytucjonalnego uczestnictwa w kulturze. Rozdział ten składa się z czterech części. W części pierwszej sformułowano pytanie i hipotezy badawcze, w części drugiej przedstawiono dane oraz metody analizy użyte w badaniu, w części trzeciej przedstawiono wyniki przeprowadzonych analiz, a w podsumowaniu sformułowano odpowiedź na pytanie badawcze i poszczególne hipotezy, a także przedstawiono rekomendacje dotyczące zarówno kształtu przyszłych badań nad poglądami pracowników instytucji kultury, jak i elementów, które powinny znaleźć się w polityce nastawionej na przeciwdziałanie wykluczeniu z instytucjonalnego uczestnictwa w kulturze¹.

Pytanie i hipotezy badawcze

Niniejszy rozdział ma umożliwić udzielenie odpowiedzi na pytanie o to, jakie czynniki wpływają na poglądy badanych osób na temat wykluczenia z instytucjonalnego uczestnictwa w kulturze. Wykluczenie społeczne można definiować – w największym uproszczeniu – albo jako deficyt w wybranej sferze życia (np. brak pieniędzy na konsumpcję kulturalną), albo jako wyłączenie z danej sfery życia rozumiane jako brak partycypacji lub niemożność aktywnego uczestnictwa w kształtowaniu tej sfery. Podczas gdy to pierwsze rozumienie terminu „wykluczenie społeczne” bliższe jest jego potocznemu rozumieniu w Polsce (także uczestnicy opisywanych tu badań mają tendencję do rozumienia „wykluczenia społecznego” jako braków lub deficytów jakkolwiek rozumianych zasobów), to drugi sposób rozumienia bliższy jest sposobowi, w który „wykluczenie społeczne” definiują odpowiednie dokumenty unijne. Ponieważ instytucje publiczne – w tym powiatowe instytucje kultury – powinny w swoich działaniach realizować zalecenia i wytyczne wynikające z ustaleń podjętych na szczeblu unijnym, w rozdziale tym wykluczenie społeczne będzie definiowane za pomocą zmiennej, której bliżej do rozumienia wykluczenia społecznego jako wyłączenia (braku partycypacji) niż deficytu zasobów.

Odpowiedź na wyżej sformułowane pytanie badawcze ma pomóc w postawieniu lepszej diagnozy – to jest we wskazaniu, do jakich grup pracowników powiatowych instytucji kultury w województwie łódzkim należy skierować ofertę odpowiednio przygotowanych szkoleń zawodowych, poruszających w swoim programie problematykę wykluczenia z kultury. W celu udzielenia szczegółowej odpowiedzi na pytanie badawcze postawione wyżej, sformułowano cztery hipotezy badawcze:

¹ Przy założeniu, że badania takie będą kontynuowane a polityka taka – decyzją demokratycznie wybranych władz szczebla centralnego i/lub samorządowego – będzie wdrażana.

1. Badani z powiatów charakteryzujących się niskim wskaźnikiem lokalnego rozwoju społecznego są w porównaniu do ich odpowiedników z powiatów charakteryzujących się wysokim wskaźnikiem lokalnego rozwoju społecznego bardziej skłonni upatrywać przyczyn wykluczenia z uczestnictwa w kulturze instytucjonalnej w negatywnych cechach indywidualnych osób wykluczonych.
2. Badani z większych ośrodków miejskich są mniej skłonni upatrywać przyczyn wykluczenia z uczestnictwa w kulturze instytucjonalnej w negatywnych cechach indywidualnych osób wykluczonych niż ich odpowiednicy pochodzący z mniejszych ośrodków miejskich albo ze wsi.
3. Pracownicy bibliotek oraz teatrów, muzeów i innych instytucji kulturalnych są bardziej skłonni upatrywać przyczyn wykluczenia z uczestnictwa w kulturze instytucjonalnej w negatywnych cechach indywidualnych osób wykluczonych niż ich odpowiednicy pracujący w domach bądź ośrodkach kultury.
4. Dyrektorzy instytucji kultury są mniej skłonni upatrywać przyczyn wykluczenia z uczestnictwa w kulturze instytucjonalnej w negatywnych cechach indywidualnych osób wykluczonych niż szeregowi pracownicy instytucji kultury.

Dane i metody analizy

Podstawą empiryczną analizy omawianej w niniejszej części raportu stały się informacje pochodzące ze 146 wywiadów kwestionariuszowych, przeprowadzonych między czerwcem a sierpniem 2013 roku. Dobór próby miał charakter celowy, o jego szczegółach można przeczytać w tekście Bartłomieja Przybylskiego w pierwszej części raportu z badań podsumowujących projekt „Ekskluzja w dyskursie pracowników instytucji kultury”².

Jako zmienną zależną, mierzącą stosunek badanych do wykluczenia z instytucjonalnego uczestnictwa w kulturze wybrano odpowiedzi respondentów na pytanie o to czy ich zdaniem ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa. O wyborze tej konkretnej zmiennej zdecydował fakt, iż zadeklarowaną zgodę z tym stwierdzeniem uznano za przejaw poglądów, których posiadanie może utrudniać pracownikom powiatowych instytucji kultury aktywne zaangażowanie się w działania mające przeciwdziałać wykluczeniu z instytucjonalnego uczestnictwa w kulturze. Dodać trzeba, że zmienna zależna mierzy opinie badanych na temat wykluczenia społecznego definiowanego jako brak uczestnictwa (partycypacji) w określonej sferze życia społecznego (w tym przypadku: w kulturze), a nie jako deficytów (braków, deprivacji) związanych z daną sferą życia społecznego.

² Przybylski B., *Omówienie narzędzi badawczych i zasad doboru próby wykorzystanych w badaniach terenowych* [w:] Rokicka E., Kruczkowska P. (red.) *Ekskluzja w dyskursie pracowników instytucji kultury*, str. 39-68.

Rozkład odpowiedzi udzielonych przez badanych na pierwsze pytanie zawarte w zmiennej zależnej przedstawia Tabela 1.

Tabela 1. Ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa	Częstość	Procent	Procent skumulowany
Zdecydowanie się nie zgadzam	4	2,7	2,7
Raczej się nie zgadzam	27	18,5	21,2
W takim samym stopniu się zgadzam, jak i nie zgadzam	32	21,9	43,2
Raczej się zgadzam	54	37,0	80,1
Zdecydowanie się zgadzam	29	19,9	100
Razem	146	100	

Źródło: opracowanie własne

Jako zmiennych niezależnych w omawianej tutaj analizie użyto: Wskaźnika Lokalnego Rozwoju Społecznego (WLRS), typu miejscowości, typu instytucji oraz typu respondenta.

Wskaźnik Lokalnego Rozwoju Społecznego jest przeniesionym na poziom powiatowy Wskaźnikiem Rozwoju Społecznego (Human Development Index – HDI) i obejmuje trzy wymiary: zdrowie, wiedzę i zamożność mieszkańców. Im wyższa wartość tego wskaźnika, tym lepiej dany powiat sytuuje się w rankingu innych powiatów pod względem jakości życia rozpatrywanej we wspomnianych wyżej trzech wymiarach³. W badanych powiatach, najniższą wartość Wskaźnika Lokalnego Rozwoju Społecznego zanotował powiat skierniewicki (23, 24), a najwyższą – Skierniewice jako miasto na prawach powiatu (54, 89).

Pozostałe zmienne niezależne omówiono w tekście dotyczącym ilościowego opisu próby zamieszczonym w pierwszej części raportu z badań podsumowujących projekt „Ekskluzja w dyskursie pracowników kultury”⁴.

Z uwagi na charakter zmiennej zależnej – mierzonej na skali porządkowej – techniką użytą do analizy statystycznej była uporządkowana regresja logitowa (*ordered logit regression*)⁵. Wszystkie modele opisywane niżej spełniły założenie o proporcjonalnym wpływie zmiennych niezależnych na zmienną zależną (*parallel regression assumption*), które oznacza, iż zmienna niezależna oddziałuje na zmienną zależną z taką samą siłą na wszystkich poziomach tej ostatniej.

3 UNDP (United Nations Development Programme), *Krajowy Raport o Rozwoju Społecznym. Polska 2012. Rozwój regionalny i lokalny*, Warszawa 2012.; Biuro Projektowe UNDP w Polsce.

4 Drabowicz T., *Kim są pracownicy instytucji kultury w województwie łódzkim? Opis próby pod względem ilościowym* [w:] Rokicka E., Kruczkowska P. (red.), *Ekskluzja w dyskursie pracowników instytucji kultury*, s. 96-137.

5 Long J.S., Freese J., *Regression Models for Categorical Dependent Variables Using Stata*, Nowy Jork 2006, s. 183-222.

Wyniki

Tabela 2 przedstawia wpływ poziomu Wskaźnika Lokalnego Rozwoju Społecznego na opinie respondentów na temat tego, że ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa. Jak widać, wraz ze wzrostem wartości Wskaźnika o jedną jednostkę (0,01) nie następuje ani wzrost, ani spadek prawdopodobieństwa, iż badani zgodzą się, że ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa.

Tabela 2. Wpływ poziomu lokalnego rozwoju społecznego na opinie respondentów na temat tego, że ludzie nie chodzą do instytucji kultury

Zmienne niezależne: Wskaźnik Lokalnego Rozwoju Społecznego	Zmiany w przewidywanym prawdopodobieństwie ^b					
	Iloraz szans ^a	Zdecydowanie się nie zgadzam	Raczej się nie zgadzam	W takim samym stopniu się zgadzam, jak i się nie zgadzam	Raczej się zgadzam	Zdecydowanie się zgadzam
Ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa	1,00 (0,02)	0,004	0,02	0,01	-0,01	-0,02
N	146					
χ^2 (df=1)	0,06					
R McKelveya i Zavoiny	0,000					
BIC	-284,519					

^a Błąd standardowy w nawiasie

^b Zmiana w przewidywanym prawdopodobieństwie deklarowania poparcia na danym poziomie dla stwierdzenia, będącego zmienną zależną, przy zmianie wartości zmiennej niezależnej od wartości minimalnej do wartości maksymalnej, przy zachowaniu pozostałych zmiennych niezależnych przy ich wartościach średnich

Źródło: opracowanie własne

Tabela 3 przedstawia wpływ typu miejscowości, w której przeprowadzono badanie, na opinie respondentów na temat tego, iż ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa. Jak widać, było o 5 proc. mniej prawdopodobne, że respondenci ze stolic powiatów (w porównaniu z respondentami z miast na prawach powiatu) przychylą się do stwierdzenia, iż ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa. Z drugiej strony, badani z miast nie będących stolicą powiatu mieli – w porównaniu z respondentami z miast na prawach powiatu – o 148 proc. większe szanse na wybranie kategorii świadczących o tym, że zgadzają się z poglądem, iż ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa. Podobnie badani ze wsi, w porównaniu z respondentami z miast na prawach powiatu, mieli o 62 proc. większe szanse na wybranie kategorii świadczących o tym, że zgadzają się z poglądem, iż ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa. Innymi słowy, im mniejszy ośrodek, w którym przeprowadzono badanie, tym większe prawdopodobieństwo, iż badani zgodzą się ze stwierdzeniem, że: „Ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa”. Należy jednak dodać, że wpływ żadnej ze zmiennych niezależnych użytych w tym modelu nie okazał się istotny statystycznie na poziomie $p=0,05$, zaś cały model wyjaśniał jedynie 3 proc. wariancji zmiennej zależnej.

Tabela 4 przedstawia przewidywany poziom prawdopodobieństwa zadeklarowania poszczególnych odpowiedzi na pytanie: „Czy uważa Pan/i, że ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa”. Jak widać, o ile typ miejscowości nie różnicuje prawdopodobieństwa, z jakim badane osoby „Zdecydowanie się nie zgodzą” odpowiadając na to pytanie, o tyle badani z dużych miast (na prawach powiatu i będących stolicą powiatu) z mniejszym prawdopodobieństwem (oscylującym wokół 15 proc.) „Zdecydowanie zgodzą się” odpowiadając na tak postawione pytanie w porównaniu z respondentami pochodzącymi z małych miast niebędących stolicą powiatu (31 proc.) i ze wsi (22 proc.).

Tabela 3. Wpływ typu miejscowości, w której przeprowadzono wywiad, na opinie respondentów na temat tego, że ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa

Zmiany w przewidywanym prawdopodobieństwie ^b						
Zmienne niezależne: Typ miejscowości	Iloraz szans ^a	Zdecydowanie się nie zgadzam	Raczej się nie zgadzam	W takim samym stopniu się zgadzam, jak i się nie zgadzam	Raczej się zgadzam	Zdecydowanie się zgadzam
Miasto na prawach powiatu						
Miasto będące stolicą powiatu	0,95 (0,43)	0,001	0,008	0,004	-0,004	-0,01
Miasto nie będące stolicą powiatu	2,48 (1,98)	-0,02	-0,10	-0,08	0,03	0,17
Wieś	1,62 (0,70)	-0,01	-0,07	-0,04	0,04	0,08
N	146					
χ^2 (df=3)	5,00					
R McKelveya i Zavoiny	0,03					
BIC	-279,490					

^a Błąd standardowy w nawiasie

^b Zmiana w przewidywanym prawdopodobieństwie deklarowania poparcia na danym poziomie dla stwierdzenia, będącego zmienną zależną, przy zmianie wartości zmiennej niezależnej od wartości minimalnej do wartości maksymalnej, przy zachowaniu pozostałych zmiennych niezależnych przy ich wartościach średnich

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4. Przewidywane prawdopodobieństwo deklarowania poszczególnych opinii na temat tego, że „Ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa”

Zmiany w przewidywanym prawdopodobieństwie					
Zmienne niezależna: Typ miejscowości	Zdecydowanie się nie zgadzam	Raczej się nie zgadzam	W takim samym stopniu się zgadzam, jak i się nie zgadzam	Raczej się zgadzam	Zdecydowanie się zgadzam
Miasto na prawach powiatu	0,03	0,23	0,24	0,34	0,15
Miasto będące stolicą powiatu	0,04	0,24	0,25	0,34	0,14
Miasto nie będące stolicą powiatu	0,01	0,11	0,17	0,40	0,31
Wieś	0,02	0,16	0,21	0,39	0,22

Źródło: opracowanie własne

Tabela 5 przedstawia wpływ typu instytucji, w której przeprowadzono badanie, na opinie respondentów na temat tego, że ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa. Jak widać, było o 45 proc. mniej prawdopodobne, że pracownicy bibliotek (w porównaniu z badanymi z domów oraz ośrodków kultury) przychylił się do tego stwierdzenia. Podobnie, badani pracujący w muzeum, teatrze bądź innej instytucji kultury mieli – w porównaniu z respondentami z domów czy ośrodków kultury – aż o 93 proc. mniejsze szanse na przychylenie się do poglądu, iż ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa. Warto przy tym zauważyć, że wpływ zmiennej „Biblioteka” był prawie istotny statystycznie ($p=0,06$), a wpływ zmiennej „Muzeum, teatr, bądź inna instytucja kultury” był istotny statystycznie na wysokim poziomie $p=0,001$. Cały model wyjaśniał 11 proc. wariancji zmiennej zależnej. Innymi słowy, w porównaniu do osób pracujących w ośrodkach bądź domach kultury, zarówno badani pracujący w bibliotece, jak i pracownicy innych instytucji kultury z mniejszym prawdopodobieństwem zgadzali się z przytaczaną opinią.

Tabela 6 przedstawia przewidywany poziom prawdopodobieństwa zadeklarowania poszczególnych odpowiedzi na pytanie: „Czy uważa Pan/i, że ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa”. Prawdopodobieństwo wybrania odpowiedzi „Zdecydowanie się nie zgadzam” wynosiło 1 proc. dla respondentów pracujących w domu bądź ośrodku kultury, 2 proc. dla respondentów pracujących w bibliotece i 17 proc. dla respondentów pracujących w innych instytucjach kultury. Prawdopodobieństwo wybrania odpowiedzi „Raczej się nie zgadzam” wynosiło 12 proc. dla respondentów pracujących w domu bądź ośrodku kultury, 20 proc. dla respondentów pracujących w bibliotece i 54 proc. dla respondentów pracujących w innych instytucjach kultury. Prawdopodobieństwo wybrania odpowiedzi „W takim samym stopniu się nie zgadzam, co się zgadzam” wynosiło 19 proc. dla respondentów pracujących w domu bądź ośrodku kultury, 25 proc. dla respondentów pracujących w bibliotece i 18 proc. dla respondentów pracujących w innych instytucjach kultury.

Tabela 5. Wpływ typu instytucji, w której przeprowadzono wywiad, na opinie respondentów na temat tego, że ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa

Zmiany w przewidywanym prawdopodobieństwie ^b						
Zmienne niezależna: Typ instytucji	Iloraz szans ^a	Zdecydowanie się nie zgadzam	Raczej się nie zgadzam	W takim samym stopniu się zgadzam, jak i się nie zgadzam	Raczej się zgadzam	Zdecydowanie się zgadzam
Dom/Ośrodek Kultury						
Biblioteka	0,55 (0,17)	0,01	0,08	0,05	-0,06	-0,10
Muzeum, teatr lub inna instytucja	0,07 *** (0,05)	0,20	0,39	-0,08	-0,32	-0,19
N	146					
χ^2 (df=2)	15,65					
R McKelveya i Zavoiny	0,11					
BIC	-295,125					

*** p<0,001

^a Błąd standardowy w nawiasie

^b Zmiana w przewidywanym prawdopodobieństwie deklarowania poparcia na danym poziomie dla stwierdzenia, będącego zmienną zależną, przy zmianie wartości zmiennej niezależnej od wartości minimalnej do wartości maksymalnej, przy zachowaniu pozostałych zmiennych niezależnych przy ich wartościach średnich

Źródło: opracowanie własne

Tabela 6. Przewidywane prawdopodobieństwo deklarowania poszczególnych opinii na temat tego, że „Ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa”

Zmiany w przewidywanym prawdopodobieństwie					
Zmienne niezależna: Typ instytucji	Zdecydowanie się nie zgadzam	Raczej się nie zgadzam	W takim samym stopniu się zgadzam, jak i się nie zgadzam	Raczej się zgadzam	Zdecydowanie się zgadzam
Dom/Ośrodek Kultury	0,01	0,12	0,19	0,41	0,26
Biblioteka	0,02	0,20	0,25	0,37	0,16
Muzeum, teatr lub inna instytucja	0,17	0,54	0,18	0,09	0,02

Źródło: opracowanie własne

Prawdopodobieństwo wybrania odpowiedzi „Raczej się zgadzam” wynosiło 41 proc. dla respondentów pracujących w domu bądź ośrodku kultury, 37 proc. dla respondentów pracujących w bibliotece i 9 proc. dla respondentów pracujących w innych instytucjach kultury. Wreszcie, prawdopodobieństwo wybrania odpowiedzi „Zdecydowanie się zgadzam” wynosiło 26 proc. dla respondentów pracujących w domu bądź ośrodku kultury, 16 proc. dla respondentów pracujących w bibliotece i 2 proc. dla respondentów pracujących w innych instytucjach kultury.

Tabela 7. Wpływ typu respondenta, z którym przeprowadzono wywiad, na jego opinie na temat tego, że ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa

Zmiany w przewidywanym prawdopodobieństwie ^b						
Zmienne niezależne: Typ respondenta	Iloraz szans ^a	Zdecydowanie się nie zgadzam	Raczej się nie zgadzam	W takim samym stopniu się zgadzam, jak i się nie zgadzam	Raczej się zgadzam	Zdecydowanie się zgadzam
Dyrektor	Kategoria referencyjna					
Pracownik o najdłuższym stażu pracy w danej instytucji	1,01 (0,36)	-0,0002	-0,001	-0,001	0,001	0,001
Pracownik o najkrótszym stażu pracy w danej instytucji	0,97 (0,35)	0,001	0,005	0,03	-0,003	-0,005
N	146					
χ^2 (df=2)	0,01					
R McKelveya i Zavoiny	0,000					
BIC	-279,491					

*** p<0,001

^a Błąd standardowy w nawiasie

^b Zmiana w przewidywanym prawdopodobieństwie deklarowania poparcia na danym poziomie dla stwierdzenia, będącego zmienną zależną, przy zmianie wartości zmiennej niezależnej od wartości minimalnej do wartości maksymalnej, przy zachowaniu pozostałych zmiennych niezależnych przy ich wartościach średnich

Źródło: opracowanie własne

Tabela 8. Przewidywane prawdopodobieństwo deklarowania poszczególnych opinii na temat tego, że „Ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa”

Zmiany w przewidywanym prawdopodobieństwie					
Zmienne niezależna: Typ respondenta	Zdecydowanie się nie zgadzam	Raczej się nie zgadzam	W takim samym stopniu się zgadzam, jak i się nie zgadzam	Raczej się zgadzam	Zdecydowanie się zgadzam
Dyrektor	0,03	0,18	0,22	0,37	0,20
Pracownik i najdłuższym stażu pracy w danej instytucji	0,03	0,18	0,22	0,37	0,20
Pracownik i najkrótszym stażu pracy w danej instytucji	0,03	0,19	0,22	0,37	0,19

Źródło: opracowanie własne

Tabela 7 przedstawia wpływ typu respondenta, z którym przeprowadzono wywiad, na jego opinie. Jak widać, w porównaniu z dyrektorami, respondenci o najdłuższym stażu pracy w danej instytucji mieli o zaledwie o 1 proc. większe szanse na wybranie każdej kolejnej, wyższej kategorii, tzn. było bardziej prawdopodobne, że pracownicy o najdłuższym stażu pracy w danej instytucji przychylią się do omawianego tutaj stwierdzenia.

W porównaniu z dyrektorami natomiast, badani o najkrótszym stażu pracy w danej instytucji mieli tylko o 3 proc. mniejsze szanse na wybranie kategorii świadczących o tym, że zgadzają się z poglądem, iż wykluczenie z kultury jest problemem sztucznym. Wpływ żadnej ze zmiennych niezależnych użytych w tym modelu nie okazał się istotny statystycznie na poziomie $p=0,05$, cały zaś model w ogóle nie wyjaśniał wariacji zmiennej zależnej. Przedstawiają to także wyniki zaprezentowane w Tabeli 8, która przedstawia przewidywany poziom prawdopodobieństwa zadeklarowania poszczególnych odpowiedzi na pytanie: „Czy uważa Pan/i, że ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa”. Jak widać, typ respondenta nie różnicuje prawdopodobieństwa, z jakim badani zgodzą się (lub się nie zgodzą) z tym zdaniem.

Podsumowanie

Niniejszy rozdział miał za zadanie znaleźć odpowiedź na pytanie o to, jakie czynniki wpływają na poglądy badanych osób na temat wykluczenia z instytucjonalnego uczestnictwa w kulturze. W celu odpowiedzi na to pytanie, sformułowano cztery hipotezy. W odniesieniu do pierwszej hipotezy badawczej, mówiącej, że: „Badani z powiatów charakteryzujących się niskim wskaźnikiem lokalnego rozwoju społecznego są w porównaniu do ich odpowiedników z powiatów charakteryzujących się wysokim wskaźnikiem lokalnego rozwoju społecznego bardziej skłonni upatrywać przyczyn wykluczenia z uczestnictwa w kulturze instytucjonalnej w negatywnych cechach indywidualnych osób wykluczonych” – można na podstawie zaprezentowanych wyników stwierdzić, iż hipoteza ta została odrzucona, bowiem wraz ze wzrostem wartości Wskaźnika Lokalnego Rozwoju Społecznego nie nastąpił ani wzrost, ani spadek prawdopodobieństwa wybrania odpowiedzi świadczących o tym, iż respondenci zgadzają się ze stwierdzeniem, że *Ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa*.

W odniesieniu do drugiej hipotezy badawczej, mówiącej, że: „Badani z większych ośrodków miejskich są mniej skłonni upatrywać przyczyn wykluczenia z uczestnictwa w kulturze instytucjonalnej w negatywnych cechach indywidualnych osób wykluczonych niż ich odpowiednicy pochodzący z mniejszych ośrodków miejskich albo ze wsi” – można na podstawie zaprezentowanych wyników stwierdzić, iż została ona odrzucona w tym sensie, iż występujące między badanymi reprezentującymi większe i mniejsze miejscowości różnice w prawdopodobieństwie zadeklarowania zgody albo niezgody z omawianym stwierdzeniem okazały się nieistotne statystycznie (na poziomie $p=0,05$). Jednak okazały się one istotne substancjalnie: im mniejszy bowiem ośrodek, z którego pochodził respondent lub respondentka, tym większe prawdopodobieństwo, iż zgodzą się oni z przytaczaną opinią.

Również w odniesieniu do trzeciej hipotezy badawczej, która mówi, że: „Pracownicy bibliotek oraz teatrów, muzeów i innych instytucji kultury są bardziej skłonni upatrywać przyczyn wykluczenia z uczestnictwa w kulturze instytucjonalnej w negatywnych cechach indywidualnych osób wykluczonych niż ich odpowiednich pracujący w domach bądź ośrodkach kultury” – można na podstawie zaprezentowanych wyników stwierdzić, że została ona odrzucona, przynajmniej w części dotyczącej różnicy między badanymi pracującymi w teatrach, muzeach albo innych instytucjach kultury a respondentami z domów i ośrodków kultury. Okazało się bowiem, że o ile dla tych ostatnich prawdopodobieństwo wyrażenia zdecydowanej niezgody ze stwierdzeniem, że: *Ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa* wynosi zaledwie 1 proc., to dla pracowników teatru, muzeum czy innej instytucji kultury prawdopodobieństwo wyrażenia zdecydowanej niezgody z tym stwierdzeniem wynosi aż 17 proc. Z kolei,

dla zatrudnionych w domu/ośrodku kultury prawdopodobieństwo, że raczej zgodzą się z tym stwierdzeniem, wynosi aż 41 proc., podczas gdy dla pracowników teatru, muzeum czy innej instytucji kultury prawdopodobieństwo, że raczej zgodzą się z tym stwierdzeniem, wynosi tylko 9 proc. W końcu, o ile dla zatrudnionych w teatrze, muzeum czy innej instytucji kultury prawdopodobieństwo wyrażenia zdecydowanej zgody z tym stwierdzeniem wynosi tylko 2 proc., o tyle dla pracowników domu/ ośrodka kultury prawdopodobieństwo wyrażenia zdecydowanej zgody z tym stwierdzeniem wynosi aż 26 proc. Spośród modeli przedstawionych w tym rozdziale, jest to też model o najwyższym stopniu wartości wyjaśniającej – wyjaśnia bowiem, przypominajmy, aż 11 proc. wariancji zmiennej zależnej.

Także w odniesieniu do czwartej hipotezy, która mówi, że „Dyrektorzy instytucji kultury są mniej skłonni upatrywać przyczyn wykluczenia z uczestnictwa w kulturze instytucjonalnej w negatywnych cechach indywidualnych osób wykluczonych niż szeregowi pracownicy instytucji kultury” – można na podstawie zaprezentowanych wyników stwierdzić, iż została ona odrzucona w tym sensie, że występujące między różnymi typami badanych różnice w prawdopodobieństwie zadeklarowania zgody albo niezgody ze stwierdzeniem, że Ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa okazały się nieistotne zarówno statystycznie (na poziomie $p=0,05$), jak i substancjalnie.

Posługując się kryterium informacyjnym Bayesa (Bayesian Information Criterion⁶) jako miarą tego, który z modeli najlepiej wyjaśnia zróżnicowanie zmiennej zależnej, należy stwierdzić, że w odniesieniu do zmiennej zależnej mierzącej opinie badanych na temat tego, czy ich zdaniem ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa, najlepszą zmienną wyjaśniającą okazał się typ instytucji. Posługując się wytycznymi Raftery'ego⁷ dotyczącymi siły dowodów faworyzujących jeden model wyjaśniający na rzecz innego, można powiedzieć, że dysponujemy bardzo silnymi dowodami na to, że model z typem instytucji jako zmienną niezależną jest lepszym modelem wyjaśniającym zarówno od modelu, w którym zmienną niezależną była wartość Wskaźnika Lokalnego Rozwoju Społecznego, jak i od modelu, w którym zmienną niezależną był typ miejscowości, oraz od modelu, w którym zmienną niezależną był typ respondenta.

Zarówno powyższe zastosowanie kryterium informacyjnego Bayesa do oceny dopasowania czterech użytych w niniejszym badaniu modeli do danych empirycznych, jak i opisany już poprzednio fakt, iż użycie zmiennej typ instytucji wyjaśnia najwięcej, bo aż 11 proc., wariancji zmiennej zależnej i prowadzi do wniosku, że pracownicy muzeów, teatrów i innych

6 Im bardziej ujemna wartość BIC, tym lepsze dopasowanie modelu do danych empirycznych (Cohen, J. i in., *Applied Multiple Regression/Correlation Analysis for the Behavioral Science*, N.J. i Londyn 2003, s. 509).

7 Jeżeli absolutna wartość różnicy pomiędzy wartościami BIC dla dwu modeli zawiera się w przedziale od zera do dwóch, wówczas mamy do czynienia ze słabym dowodem na lepsze dopasowanie do danych empirycznych jednego modelu nad drugim. Jeżeli absolutna wartość różnicy pomiędzy wartościami BIC dla dwu modeli zawiera się w przedziale od dwu do sześciu, wówczas mamy do czynienia z pozytywnym dowodem na lepsze dopasowanie do danych empirycznych jednego modelu nad drugim. Jeżeli absolutna wartość różnicy pomiędzy wartościami BIC dla dwu modeli zawiera się w przedziale od sześciu do dziesięciu, wówczas mamy do czynienia z silnym dowodem na lepsze dopasowanie do danych empirycznych jednego modelu nad drugim. Wreszcie, jeśli absolutna wartość różnicy pomiędzy wartościami BIC dla dwu modeli jest większa od 10, wówczas mamy do czynienia z bardzo silnym dowodem na lepsze dopasowanie do danych empirycznych jednego modelu nad drugim (Raftery E., *Bayesian Model Selection in Social Research*, „Sociological Methodology” 1995/Vol. 25, s. 141).

instytucji kultury deklarują, że zgadzają się ze stwierdzeniem, iż: „Ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa” ze znacznie mniejszym prawdopodobieństwem, niż osoby zatrudnione w ośrodkach lub domach kultury – prowadzą do wniosku, że ośrodki i domy kultury z jednej strony i muzea, teatry oraz inne instytucje kultury z drugiej strony stanowią dwa odrębne światy, przynajmniej jeżeli chodzi o stosunek pracowników tych wszystkich instytucji do problematyki wykluczenia z instytucjonalnego uczestnictwa w kulturze. Wy tłumaczenie tej rozbieżności może być dwojakie. Po pierwsze, domy i ośrodki kultury konstruują swoją ofertę w inny sposób niż muzea, teatry i inne instytucje kultury: podczas gdy w tych pierwszych oferta kulturalna jest układana „pod” umiejętności obecnych pracowników tych instytucji (po to, aby zapewnić utrzymanie istniejących etatów i aktualnego stanu osobowego), w tych drugich oferta nie jest bezpośrednio i w taki sam sposób zależna od umiejętności posiadanych przez ich pracowników. Innymi słowy, podczas gdy osoby zatrudnione w ośrodkach lub domach kultury sprzedają w ramach swojej pracy własne umiejętności (np. instruktora gry na gitarze), to pracownicy teatrów, muzeów i innych instytucji kultury w ramach swojej pracy sprzedają dostęp do umiejętności innych ludzi (aktorów, artystów, pisarzy etc.).

Ta różna logika pracy w tych dwu typach instytucji może prowadzić wśród osób zatrudnionych w ośrodkach/domach kultury do wykształcenia się mechanizmu obronnego: jeśli ludzie nie korzystają z oferty proponowanej im przez instytucję, w której jestem zatrudniony, to wina leży po ich stronie, a nie po stronie instytucji (a koniec końców, po stronie pracownika, na którego usługi i umiejętności w danej instytucji tak naprawdę nie ma wystarczającego popytu). Zetknąwszy się natomiast z brakiem zainteresowania aktualną ofertą swojej instytucji, pracownicy muzeów, teatrów i innych instytucji kultury mogą – w ramach swoich obowiązków służbowych – pomyśleć nad zmianą oferty (np. nad zmianą granego repertuaru) bez narażenia się na niebezpieczeństwo dojścia do wniosku, że ich własne umiejętności nie są potrzebne w instytucji, w której obecnie pracują. Drugim wyjaśnieniem zaobserwowanego w tym badaniu zjawiska może być natomiast fakt, że wszystkie teatry, muzea i inne instytucje kultury (w liczbie ośmiu), które zostały przebadane w trakcie fazy terenowej, znajdują się w dużych miastach. Wprawdzie model, który wyjaśniał stosunek do zdania, że: „Ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa” przy użyciu zmiennej niezależnej „Typ miejscowości” wyjaśniał tylko 3 proc. wariancji zmiennej zależnej i był gorzej dostosowany do danych empirycznych niż model, w którym zmienną niezależną był typ instytucji, a dodatkowo wpływ miejsca zamieszkania nie okazał się istotny statystycznie na zgodę lub brak zgody z wyżej wymienionym stwierdzeniem - niemniej jednak osoby badane mieszkające w małych miastach (nie będących stolicą powiatu) i na wsiach miały - odpowiednio - o 148 i 62 proc. większe szanse na to, iż zgodzą się z tym

stwierdzeniem, niż badani mieszkający w miastach na prawach powiatu .

Istotnym ograniczeniem przedstawionych w tym rozdziale analiz ilościowych jest, po pierwsze, niereprezentatywność próby (dobór celowy uniemożliwia uogólnienie zaprezentowanych tu wyników poza zbiorowość badanych), po drugie, jej mała liczebność.

Wprawdzie przy 146 badanych analizowana próba spełnia minimalne kryterium (100 osób) liczebności potrzebnej do przeprowadzania analiz czy to metodą regresji logistycznej, czy to metodą uporządkowanej regresji logitowej⁸ – niemniej jednak tak mała liczebność powoduje spadek mocy przeprowadzanych analiz (prawdopodobieństwa odrzucenia hipotezy zerowej wtedy, gdy należy ją odrzucić). Także brak istotności statystycznej przy większości substancjalnie dużych efektów może być skutkiem zbyt małej liczebności użytej tu próby⁹. Wyływa stąd podstawowa rekomendacja metodologiczna dotycząca przyszłych projektów: o ile mają one zawierać komponent ilościowy, o tyle powinny one być przeprowadzane na dużych, reprezentatywnych próbach (przy założeniu, że we współczesnej Polsce realizacja próby na poziomie 50 proc. jest już sukcesem, ewentualne przyszłe badania ilościowe będące kontynuacją omawianego w tym raporcie projektu powinny zakładać przeprowadzenie badań ankietowych na próbie liczącej od co najmniej 1500 – zaś najlepiej 2000 osób).

Uczyniwszy powyższe zastrzeżenie o niereprezentatywności przedstawionych w niniejszym rozdziale wyników i związanego z tym braku możliwości uogólniania wyciągniętych wniosków na całą populację pracowników powiatowych instytucji kultury w województwie łódzkim, uzyskane rezultaty można podsumować następująco: im mniejszy ośrodek, w którym przeprowadzano badanie, tym większe prawdopodobieństwo, że badani zgodzą się z twierdzeniem, że: „Ludzie nie chodzą do instytucji kultury z lenistwa”. Z drugiej strony, praca w bibliotece, teatrze, muzeum lub innej instytucji kultury zwiększała wśród badanych prawdopodobieństwo, w porównaniu z pracą w ośrodku albo domu kultury, że nie zgodzą się oni z tą opinią. Z przeprowadzonej analizy ilościowej wynika więc dla Ministerstwa Kultury merytoryczna rekomendacja, że wdrażanie jakichkolwiek programów mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu z instytucjonalnego uczestnictwa w kulturze powinno poprzedzać przeprowadzenie odpowiednich szkoleń uwrażliwiających na tę problematykę – przy czym szkolenia te powinny być skierowane przede wszystkim do pracowników powiatowych instytucji kultury w małych miejscowościach i do pracowników domów lub ośrodków kultury.

⁸ Acock, Alan C., *A Gentle Introduction to Stata. Revised third edition*. College Station, 2012, s. 319.

⁹ *Ibidem*.